

KİTAP TANITIM VE DEĞERLENDİRME

Kavramsal ve Olgusal Açından Sünnet – Gelenek İlişkisi,

Prof. Dr. Selçuk Coşkun, 1. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yayınevi (İFAV), İstanbul, 2014, 210 s.

Tarihî süreç içerisinde insan, gerek biyolojik yapısının gerekse çevrenin etkisiyle birlikte yaşadığı insanlarla iletişim kuracağı ortak bir dil ortaya koyar ve bu dil nesillerden nesillere aktarılmak suretiyle o toplumun kodlarını oluşturur. Gelenek diyebileceğimiz bu ortak kodlar, Hz. Peygamber'in uygulamalarıyla İslam'ın indiği Arap toplumunda gerek önceden gelen bazı uygulamaları devam ettirerek gerek bazılarını ortadan kaldırarak gerekse yeni kodlar meydana getirerek yerini almıştır. Böylece Hz. Peygamber'le birlikte İslam toplumu kendine has bir gelenek oluşturmaya başlamıştır. Şüphesiz bu geleneğin oluşmasında Hz. Peygamber'in uygulamaları en önde gelen etkenlerden olmuş, böylece gelenek ile Hz. Peygamber'in uygulamaları arasında kaçınılmaz bir ilişki meydana gelmiştir.

Selçuk Coşkun tarafından "Sünnet-Gelenek İlişkisi" adıyla kaleme alınan eser, dilimizde fazlaca dile getirilmeyen bu ilişkiyi gündeme taşımaktadır. Yazar, eserin ismine "kavramsal ve olgusal açıdan" ifadesi koymak suretiyle konuyu sınırlandırır ve işin kavramsal boyutunu ele aldığı birinci bölümde sünnet ve gelenek kavramlarını detaylı bir şekilde ele alır. Kelimeleri canlı organizmalara benzeten yazar, kavramların her yer değiştirdiklerinde farklı etkileşimlere maruz kaldığını dolayısıyla zaman içerisinde farklı şekillerde algılandığına dikkat çekerek sünnet

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi,
2016, sayı: 41, ss. 193-197.

kavramını ele almış ve kelimenin semantik özelliklerinden başlayarak Kur'an'da, Hz. Peygamber'in ifadelerinde ne şekilde geçtiğine, sahabe ve tabiînin sünnet anlayışlarına yer verir. Farklı alanlara göre bu kavramın değiştiğine dikkat çekmek adına tarihî süreç içerisinde fakihlerin, fıkıh usulcülerinin, hadisçilerin, mutasavvıf ve kelimcülerin sünnet anlayışlarına yer verdikten sonra batılılara, çağdaş bazı araştırmacılara ve son olarak da halka göre sünnetin ne olduğunu ortaya koyar.

Yazarın kavramsal boyut olarak ele aldığı ikinci kelime gelenek olup öncelikle bazı kelimelerin bilimsel ortamlardaki anlamıyla toplum tarafından algılanan anlamının farklılığına dikkat çeker (s.85) ve bu doğrultuda bugünün toplumunda geleneğin daha ziyade modern kelimesinin karşılığı olarak terkedilmesi gereken, bu güne ait olmayan olumsuz bir şey olarak anlaşıldığına değinir. (s.86-88) Daha sonra geleneğin semantik yönüne değinen yazar, doğuda daha ziyade örf, adet, an'ane, kültür anlamlarında batıda ise tradition şeklinde kullanıldığına dikkat çeker. Bu bağlamda eskiden gelenek olarak kullanılan bazı uygulamalar sünnetleşmiş, sünnet olan bazı uygulamalar da gelenekleşmiştir. Ancak geleneğin batıdaki karşılığı olan tradition kelimesinin sünnete müradif olarak kullanılması yanlıştır. (s.117)

Bizim asıl ilgimizi çeken bölüm ise sünnet-gelenek ilişkisinin olgusal boyutunu ortaya koyan "Geleneğin Sünnetleşmesi ve Sünnetin Gelenekleşmesi" adı altındaki ikinci bölümdür. Bu bölüm iki kavramın ontolojik yönünü ortaya koymaktadır. Şöyle ki; sünnet ve gelenek ilişkisi denildiğinde akla ikisinin varlık alanları gelmektedir. Yani sünnet mi gelenek içinde var oluyor yoksa gelenek mi sünnet içinde var oluyor. Eğer sünneti statik belli bir şey olarak algılasak geleneğin dinamik olduğu, geçmiş insanlardan daha ziyade bugünü, bugünün insanını etkilediğini görürüz. Bu anlamdaki sünnet, geleneğin içinde var olur, burada kendine bir zemin bulur. Geleneği yok saydığımızda ise aslında kendimizi nötr bir şeymiş gibi varsayarız ki bu durumda sünnet bizim için bir şey ifade etmez. Başka bir şekilde ifade edecek olursak bizler sünneti geleneğin bize getirdiği anlam dünyası içerisinde anlar, anlamlandırırız. Şayet gele-

nek bize bu anlam dünyasını vermezse o vakit bir şeyin hadis veya sünnet olduğunu dahi kavrayamaz duruma düşeriz. Bu bağlamda sünnet eğer sabit/statik bir şey ise geleneğin bize sunduğu anlam dünyası içerisinde sünnetin dinamikleşmesi, hayatın direk içine müdahale etmesi de gelenek sayesinde olacaktır. Eğer sünnetten maksat bunun yaşanması, hayata tatbik edilmesi ise bunun yegâne aracı gelenek olmaktadır. Çünkü bilerek ya da bilmeyerek bir şeylerin bize aktarıldığı, dolayısıyla da “gözümüzü açtığımız şey: gelenek” yani insanlığın mirası olduğuna göre hangi grup veya kişilerce ne şekilde ifade edilirse edilsin sünnet, gelenek içinde ihya olacak, canlılığını, pratikliğini geleneğe yerleştikçe, gelenekselleştikçe alacaktır.

Burada gelenekselleşmekten maksadımız bir şeyin tarihte sürekli yapılması değil bizzat bizi de içine alan süregelen bütün bir kültürün kodlarına işlenmesini kastetmekteyiz. Bu bağlamda yazarın da belirttiği üzere Anadolu’daki çoğu geleneğin içinde hadis/sünnetler vardır. İnsanlar onu artık bir hadis veya sünnet diye değil geleneğin kendisi olarak görmektedirler ki hadis/sünnetin temel amacı da bu olsa gerektir. Aksi durumda hadis/sünnetin teorik olarak tartışılması veya kitaplarda yazılı olması hiçbir şey ifade etmeyecektir. Yazarın da ifade ettiği üzere çocukların sünnet olması, teravih namazının camilerde topluca kılınması, dini bayramlar ve cenazelerde cenaze sahiplerine yemek dağıtılması gibi artık toplumun tamamen kabul ettiği davranışlar kökünü hadis/sünnetten almaktadır. Aynı bu örneklerde olduğu gibi tarihte bazı dönemlerde yapıldığı üzere toplum için hayati önem taşıyan doğruluk, rüşvet almama, insanlara zarar vermemek, kul hakkı gibi sünnetlerin gelenekleşmesi sünnete en ideal işlevsellik kazandırmanın yoludur. Bu anlamda gelenek, sünnetin varlık alanına çıktığı, kendisini bulduğu bir zemini oluşturur. Bu yönüyle sünnet-gelenek arasındaki ilişkisi aslında ontolojik bir ilişkidir.

Bir olgu olarak sünnetin gelenekleştiğini ortaya koyan yazar, üçüncü bölümde bunun kaynak değerine yani epistemolojik yönüne işaret eder. Klasik dönemde islam alimlerin geleneğin kaynak değeri hakkındaki

yaklaşımlarını icma, örf ve amel-i ehl-i medine üzerinden örneklendirmeye çalışır. Rene Guenen, Nasr, Schacht ve Fazlurrahman gibi günümüz araştırmacılarının geleneğin kaynak değeri konusundaki görüşlerine yer veren yazar son olarak uygulanagelen sünnet veya gelenekleşen sünnetin kaynak değerine değinir. Vakıa için Fazlurrahman'ın kullanmış olduğu "living sunnah" kavramını kullanmak uygun görünse de bu kavramın farklı bir mefhum için kullanılmasından dolayı bu kavram yerine "uygulanagelen/yaşanagelen sünnet" tabiri kullanılmıştır. (s. 225)

Yazılı kaynaklarda yer alan sünnetleri bir pazılın bozulmuş legolarına benzeten yazar, bunlardan bir bütün oluşturmanın bunu oluşturan kişilerin isteğine göre yapılması riskini barındırdığına, yaşanagelen sünnetin ise aslında bize tam da bu pazılın bütününe sunduğuna işaret eder. (s.228) Kurban ve başörtüsü gibi Hz. Peygamber tarafından uygulanan sünnetlerin günümüzde tartışılması, daha güçlü ve sürekli olan uygulanagelen sünneti ihmal ederek sadece yazılı kaynaklar dikkate alınarak değerlendirilmekten kaynaklandığını dile getiren yazar, bu doğrultuda direk olmasa da belli kriterlerden sonra yaşanagelen sünnetin kullanılabilceğini kendisi de bazı kriterler zikrederek ortaya koyar. Burada dikkatimizi çeken husus, geleneğin veya gelenekselleşmiş sünnetin epistemolojik değerinin ortaya konması meselesidir. Geleneğin bilgi değeri tartışılabilir mi? Şayet gelenek geçmişten bize gelen ve bizi de içine alan ve de kendisine bizden de bir şeyler katarak geleceğe aktarılan bir şeye bunun içinde yaşayan bundan etkilenen ve bu gelenek içerisinde var olan bizlerin bunun bilgi değerini ortaya koyması ne kadar sağlıklıdır? Bu doğrultuda zaten gelenek bizlere bir anlam dünyası sunmakla görevini fazlasıyla ifa etmiş olmuyor mu?

Netice itibariyle yazar bu çalışmasıyla klasikte amel-i ehl-i medine, icma, amel-i mütevares gibi kavramlarla ifade edilen ancak günümüz akademik çalışmalarda gözardı edilen bir konuyu gündemimize taşımıştır. Genelde İslam düşüncesinde özelden ise hadis/sünnet alanında gelenekçiliği değil geleneği göz önünde bulundurarak hadis/sünnet değer-

lendirmelerinde yeni bir kavram arayışına girmiş, bu noktada yaşanagelen sünnetin bizlere yardımcı olacağını ortaya koymuştur.

Bu bağlamda çalışma konuya giriş mahiyetinde olup bunun metodolojisinin -yazarın da belirttiği üzere- ayrı çalışmalar gerektirdiği aşikardır.

BEKİR ÖZÜDOĞRU
[ARŞ. GÖR., OMÜSBE]